

KOÓSZ MARGIT

Van-e különbség a kéttannyelvű érettségi és a felsőfokú állami nyelvvizsga között?

Mielőtt hozzáfognék a címben megjelölt probléma taglalásához, az egységes értelmezés kedvéért szükségesnek látszik néhány fogalom meghatározása. A tannyelv fogalmi definiálása koronként változott, és az 1980-as években a kétnyelvű oktatásfejlesztés nyomán kezdett stabilizálódni. Eszerint *tannyelv* az a nyelv, amelyen az oktatás folyik, amelyen az ismeretek átadása, a képesség- és készségfejlesztés történik. Ez a nyelv lehet az anyanyelv, kisebbségi nyelv vagy idegen nyelv. Az *anyanyelv* (nagyon leegyszerűsítve) az a nyelv, amelyet az egyén először tanult meg, és amellyel azonosul (Skutnabb-Kangas 1997:14). Az *anyanyelvű oktatás* olyan egynyelvű oktatás, ahol a tannyelv a tanuló anyanyelve. A *kisebbségi tannyelvű* oktatás szintén egynyelvű, de a tannyelv a tanulók második nyelve is lehet. *Kétnyelvű* az oktatás akkor, ha a tanítási folyamatban *két tannyelv* van, vagyis a tantárgyrendszerben egyes tantárgyak, műveltségi területek tanítása az egyik nyelven, másoké a másik nyelven folyik (Vámos Á., 1998).

A magyarországi kétnyelvű iskoláztatásban mind a kisebbségi, mind az idegennyelv-oktatás területén az első tannyelv leggyakrabban a magyar nyelv. A másodikként belépő tanítási nyelv, azaz a második tannyelv a kisebbségi oktatásban a kisebbség nyelve, az idegennyelv-oktatásban az idegen nyelv.

A mai felfogás szerint (Vámos Á., 1998) legalább egy tantárgyat kell a többitől eltérő nyelven tanítani ahhoz, hogy kétnyelvű oktatásról lehessen beszélni. A kétnyelvűség szintje itt még alacsony, a két tanítási nyelv jelentősen különbözik; az egyik tannyelv erősen *domináns*, a másik erősen *dominált* nyelv. Észrevehetően javul a kétnyelvűség szintje, ha két, három vagy ennél több tantárgyat oktatnak második nyelven.

1. A felsőfokú állami nyelvvizsga feltételei a kéttannyelvű gimnáziumokban

A kéttannyelvű és a kisebbségi nyelven oktató gimnáziumok érettségizett diákjai a célnyelven produkált nyelv és irodalom írásbeli és szóbeli összesített eredménye alapján – ha ez a jegy négyes vagy ötös – C típusú felsőfokú állami nyelvvizsga bizonyítványt kapnak az érettségi mellé; ha ez a jegy kettes vagy hármas, akkor a nyelvvizsga minősítése C típusú középfokú állami nyelvvizsga. Emellett kéttannyelvű bizonyítványt kap az a végzős diák, aki a célnyelven kívül legalább két érettségi tantárgyat az adott nyelven választ.

Az iskolák általában elégedettek tanulók eredményeivel, azonban az érettségi jegyzőkönyvekben megfogalmazott elnöki és szaktanári vélemények rávilágítanak bizonyos problémákra (Heszné, 1997). A szóbeli és írásbeli teljesítmények értékelésénél

alapvető kérdésként merül fel, hogy az érettségi és az állami nyelvvizsga követelmény-rendszere összeegyeztethető-e, és vajon melyek az azonos és melyek az eltérő kritériumok. A felsőfok elérésének feltételeit érdemes elsősorban vizsgálni, hiszen a tanulók általában képesek teljesíteni a középfokú nyelvvizsga feladatait.

2. A két vizsga összehasonlítása

2.1. Az írásbeli feladatok

Az írásbeli feladatok – értelemszerűen – az íráskészséget mérik, a felhasználható időke-ret négy óra. A kisebbségi nyelven tanuló diákoknak – a magyar nyelvű írásbelivel megegyezően – célnyelvű irodalmi mű elemző bemutatását kell elvégezniük. Az értékelés kritériumai megegyeznek a magyar irodalomdolgozatok javításának feltételeivel, azaz vizsgálni kell a dolgozat irodalmi értékeit, az elemzés mélységét, a nyelvhelyes-séget, a helyesírást, esetleg egyéni látásmódot.

A kéttannyelvű gimnáziumokban (magyar–idegen nyelv) az írásbeli vizsga három tételsorból áll:

- általános témájú célnyelvű szöveg magyar nyelvre fordítása;
- általános témájú magyar szöveg célnyelvre történő fordítása;
- esszé jellegű fogalmazás (irodalmi vagy általános témájú feladat közül választhat a vizsgázó).

A kifejtésnek tartalmaznia kell a problémafelvetést, a címben megadott kérdéskör bemutatását, saját vélemény kifejtését és konklúzió levonását.

Az állami nyelvvizsga írásbeli feladatsora többretű, több készség alapján méri a jelölt tudását, de követelményeiben hasonlóak az elvárások. Az érettségien nincs ugyan nyelv-tani teszt, de az irodalmi elemzés leírásához, az esszéíráshoz és a fordításhoz szükség van biztos grammatikai ismeretekre, így mérhető a tanulók tudása.

1. Táblázat. Összehasonlítás a kéttannyelvű érettségi és az állami felsőfokú nyelvvizsga feladatai között

Kéttannyelvű, ill. kisebbségi nyelvű érettségi feladatai	Állami felsőfokú nyelvvizsga feladatai
<p>Írásbeli Kéttannyelvű: a) fordítás célnyelvre b) fordítás célnyelvről c) esszé (irányított fogalmazás) Kisebbségi nyelvű: célnyelven megírt szépirodalmi mű elemzése célnyelven</p>	<p>Írásbeli a) nyelvtani teszt b) fordítás idegen nyelvről c) irányított fogalmazás d) olvasott szöveg értése e) tömörítés</p>
<p>Szóbeli Kéttannyelvű: a) irodalmi, kulturális vagy országismereti téma önálló kifejtése b) célnyelvű szöveg alaktani, szemantikai, lexikai, mondattani, stilisztikai stb. elemzése Kisebbségi nyelvű: a) célnyelvű irodalmi mű elemzése b) a célnyelv nyelvészeti elemeinek (leíró nyelvtan, stilisztika, kommunikáció stb.) ismerete</p>	<p>Szóbeli a) önálló témakifejtés kép alapján b) szituációs párbeszéd c) hallott magyar szöveg visszaadása idegen nyelven d) laborgyakorlat: hallás utáni szövegértés</p>

A kisebbségi nyelven oktató gimnáziumok érettségi vizsgái közül a célnyelven teljesített nyelv és irodalom írásbeli feladata, amely célnyelvű irodalmi mű elemzéséből áll, megköveteli a tartalmi ismeretek mellett az egyéni látásmódot, a nyelvi, nyelvveltség, stilisztikai és helyesírási készséget is.

2.2. A szóbeli készségek

A szóbeli készségek követelményeiben a két vizsga között nyilvánvalóak az eltérések. A nyelvvizsga nagyobb lehetőséget biztosít a spontaneitásra, mert témaválasztásában kötetlenebb és a beszédértés mérésére a laborgyakorlat is rendelkezésre áll. Ezzel szemben a szóbeli érettségi anyaga a tananyaghoz kötött: irodalmi és grammatikai részből áll.

A nyelvi készségek értékelése a nyelvvizsgával összehasonlítva annyiban eltérő és komplexebb, hogy az érettségien mérhető a szaknyelvi tudás is. A jelöltek a célnyelvi vizsgán kívül két tantárgyból idegen vagy kisebbségi nyelven vizsgáznak: ez lehet matematika, történelem, biológia, földrajz. A nyelvismeret szintjének megállapításához ezek a feleletek is mérvadóak lehetnek.

3. A kétnyelvű oktatási forma előnyei

A kérdés most már így merül fel: a célnyelvi vizsga nem több-e egy nyelvvizsgánál, feladatai nem bonyolultabbak, összetettebbek-e annál? Az eltérések ellenére ugyanazok a készségek mérhetők és értékelhetők, két szempontot alapul véve: a kommunikatív értéket és a nyelvhasználat helyességét.

Mégis mennyiben más, illetve több a két tanítási nyelvű vagy kisebbségi nyelvű iskolákban tanult diákok nyelvtudása? A lényeg abban rejlik, hogy a nyelvtanulás nem elsősorban a nyelvórákon történik, a célnyelv és a célnyelvű órák együttes arányának a tanuló kötelező óraszámának minimum 35 százalékát kell kitennie.

- A szókincsük sokkal nagyobb, mint azoké, akik csak idegen nyelvi órákon tanulják az általános nyelvet. Ismerik legalább három tantárgy szókincsét, nyelvezettét.
- Az oktatási forma sajátosságainak köszönhetően mind a négy nyelvi készséget egyaránt használják a tanulók, ezek a készségek egyformán fejlettek. Ezekben az iskolákban a diákoknak sokkal többet kell kommunikálniuk mind szóban, mind írásban. Meg kell érteniük a (gyakran anyanyelvű) szaktanár magyarázatát, a tankönyvek tudományos szövegének tartalmát, komoly írásbeli feladatokat kell megoldaniuk.
- Több a külföldi kapcsolatuk, könnyebben létesítenek tanulói cserekapcsolatokat.

Ezekben az iskolákban a két nyelven történő tanítást szó szerint kell érteni: nemcsak egyes tantárgyakat oktatnak idegen nyelven, a célnyelven tanított tantárgyakat magyarul is tudniuk kell. Az anyanyelv használata sok esetben kifejezetten segíti a problémamegoldást, világosabbá, gyorsabbá teszi.

Ennek az oktatási típusnak nagy előnye még, hogy a tanuló kognitív fejlődése a legmagasabb szinten van: folyamatosan nagyobb terhelésnek van kitéve, ennek eredménye, hogy országos átlagban a tanulók 65–100 százaléka jut be a legjobb felsőoktatási intézményekbe (Bognár A., 2000). További előnye az ilyen gimnáziumokban végzett diákoknak, hogy magas szintű tolerancia, a multikulturális értékek elismerése, a másság elfogadása jellemzi őket.

4. Helyi eredmények

Ezek az eredmények iskolákra lebontva is igazak. Gyakorló érettségi vizsgaelnökként szerzett személyes tapasztalatok, illetve az érintett gimnáziumokból összegyűjtött adatok alapján is megerősíthetem azt a véleményt, mely szerint a kisebbségi nyelvű oktatásban résztvevő tanulók mind a négy készségnek egyformán magas szinten birtokában vannak. Az alábbi ábrán megfigyelhetők a 2001-ben Pécsen érettségizett tanulók eredményeit az állami nyelvvizsga szempontjából, valamint az egy évvel korábbi felvételi mutatók.

2. Táblázat. A kéttannyelvű és a kisebbségi nyelven oktató gimnáziumok tanulóinak nyelvvizsga és felvételi mutatói

Intézmény	2001.		Továbbtanulás 2000.		felsőfokon
	felsőfok	középfok	végzett	jelentkezett	felvételt nyert
ANK-angol	16 70%	7 30%	27	26 96%	21 81%
Kodály-olasz	22 66%	11 33%	24	23 96%	20 83%
Leőwey-német	57 81%	13 19%	98	98 100%	73 74%
Magyar-Német Iskolaközpont	34 83%	7 17%	25	23 92%	23 100%
M. Krleža-horvát	10 62%	6 37%	19	13 68%	10 77%

Ha a kérdést úgy tesszük fel, hogy mennyiben elitképzők ezek az iskolák, nem nagyon lehet vitatni Bognár Anikó (2000) és Vámos Ágnes (1998) véleményét, annak ellenére sem, hogy az olasz és a horvát nyelv esetében az érettségizők mintegy harmada csak középfokon teljesíti az állami nyelvvizsgát. Az eltérés az angol és a német nyelv javára az említett nyelvek eltérő presztízsével is magyarázható. Az olasz nyelvet a szépségeért tanulják (Pelles, 2000.), a horvát mint kisebbségi nyelv, lassan idegen nyelvként fog szerepelni, mivel a nyelvcsere jó néhány közösségben végbement. A továbbtanulási mutatók viszont önmagukért beszélnek: a felvételre jelentkezett diákok 74–100 százaléka nyert felvételt az érettségi évében.

Hogy mennyiben, milyen szinten kétnyelvűek az ebben az oktatási formában részesülő és azt befejező diákok, ennek meghatározásaként álljon itt Grosjean (1992:55) véleménye: „A kétnyelvű olyan, teljes mértékben kompetens, specifikus beszélő-hallgató, aki saját és környezete szükségleteinek megfelelően fejlesztette ki kompetenciáit (két nyelven és esetleg egy harmadik rendszerben, mely az első kettő kombinációja). A kétnyelvű a két nyelvet – elkülönülten vagy együtt – az élet különféle színterein, különböző emberekkel, különböző célokra használja. Minthogy a szükségletek és a két nyelv használata rendszerint meglehetősen eltérők, ezért a kétnyelvű ritkán beszél egyformán vagy teljesen folyékonyan mindkét nyelvét.”

Irodalom

- Bognár Anikó (2000): A két tanítási nyelvű oktatás. Tizenkét „nem tucat” év a magyar közoktatásban. 1987–1999. *Modern Nyelvtanítás*, vol. VI. nr. 1. pp. 56–63.
- Grosjean Francois (1992): Another view of bilingualism. In: Harris, Richard J. (szerk.) 1992. pp. 51–62.
- Hesz Józsefné (1997): A mohácsi Kisfaludy Károly Gimnázium kéttannyelvű szekciójának érettségi eredményeiről és az értékelés problémáiról. In: Deák Péterné – Máté Györgyi (szerk.) *A nyelvtanulás folyamata és mérése*. Lingua Franca Csoport, Pécs. pp. 92–97.
- Pelles Tamás (2000): Olasz célnyelvű iskolák Közép-Kelet-Európában. Luigi Tassoni – Fóris Ágota (szerk.) *Iskolakultúra Könyvek 5. Olasz nyelvi tanulmányok*. Pécs. pp. 162–179.
- Skutnabb-Kangas Tove (1997): *Nyelv, oktatás, kisebbségek*. Teleki László Alapítvány Könyvtára. (Kisebbségi Adattár VIII.) Budapest.
- Vámos Ágnes (1998): *Magyarország tannyelvi atlasza*. Keraban Kiadó, Budapest.

NEMZETI TANKÖNYVKIADÓ

FELADATSOROK AZ ÚJ KÉTSZINTŰ ÉRETTSÉGIRE

A KÖTETEK JELLEMZŐI:

- ▶ szóbeli és írásbeli minta-feladatsorok minden kötetben
- ▶ az új érettségien elforduló minden feladattípus
- ▶ hanganyag audio-CD-n
- ▶ megoldókulcs és javítási útmutató

MAGYARICS PÉTER
Angol feladatsorok
KÖZÉPSZINT
(Raktári szám: 56468)

MAGYARICS PÉTER
Angol feladatsorok
EMELT SZINT
(Raktári szám: 56469)

LÁZÁR GYÖRGYNÉ-DR. NASZÁLYI DÓRA
Német feladatsorok
KÖZÉPSZINT
(Raktári szám: 56470)

LÁZÁR GYÖRGYNÉ-DR. NASZÁLYI DÓRA
Német feladatsorok
EMELT SZINT
(Raktári szám: 56471)

DARABOS ZSUZSÁNNA
Francia feladatsorok
KÖZÉPSZINT
(Raktári szám: 56472)

DARABOS ZSUZSÁNNA
Francia feladatsorok
EMELT SZINT
(Raktári szám: 56473)

Várható megjelenés: 2004/2005. tanév elején • Tervezett ár: 1300 Ft kötetenként

MEGRENDELHETŐ

PEDAGÓGUS KÖNYVESBOLT, 1053 Budapest, Múzeum körút 3.
INTERNET ÁRUHÁZ: www.nettankonyv.hu